

ПРИРОДНИЧІ ТА ТЕХНІЧНІ НАУКИ NATURAL AND TECHNICAL SCIENCES

УДК 340.111.5:316.3(045)

ФУНКЦІЇ ПРАВА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Деркач О.О.

FUNCTIONS OF LAW IN CONTEMPORARY SOCIETY

Derkach Oksana

У статті розкрито основні функції права як важливого інструменту регулювання суспільних відносин. Аналізуються регулятивна, охоронна, виховна, інтегративна та інші функції в контексті сучасних викликів. Підкреслюється роль права у забезпеченні стабільності, справедливості та розвитку правової держави.

Ключові слова: право, функції права, регуляція, охорона, суспільство, правова держава.

The article explores the essential functions of law in contemporary society, emphasizing its role as a fundamental tool for regulating social relations. It provides an in-depth analysis of the regulatory, protective, educational, integrative, and humanistic functions of law, highlighting their significance in times of social transformation, globalization, and conflict. The study underscores the importance of legal norms in maintaining public order, safeguarding human rights, promoting civic awareness, and building a democratic and just state. The article contributes to the ongoing academic discourse on the adaptability and relevance of law in response to modern societal challenges.

Keywords: law, functions of law, regulation, protection, society, rule of law.

У процесі розвитку державності та суспільства право постає не лише як система норм, а й як активний регулятор суспільних відносин. Його функціональне призначення стає ключовим у формуванні правової держави, забезпеченні справедливості, стабільності та гармонії в соціальних процесах. У зв'язку з цим виникає необхідність ґрунтовного аналізу функцій права з урахуванням викликів сучасності. Формування й функціонування права залежить від соціально-політичних, економічних і культурних чинників, історичних традицій народу, психологічних особливостей людей. Важливим чинником є правосвідомість як форма суспільної свідомості, що поєднує систему поглядів, ідей, теорій та уявлень, які характеризують ставлення різних верств суспільства до правової системи. Правосвідомість є органічним складником суспільного життя і тісно пов'язана з політичною свідомістю, суспільною психологією, мораллю та іншими суспільними явищами[1].

У сучасних умовах значення окремих функцій права не є сталим, а змінюється залежно від історичного періоду, політичної ситуації, рівня розвитку суспільства та характеру соціальних викликів. Зокрема, в умовах війни або збройного конфлікту ключового значення набуває охоронна функція права. Саме вона забезпечує захист суверенітету держави, гарантує безпеку громадян, регулює діяльність Збройних сил, органів внутрішніх справ, а також встановлює межі дозволеного та забороненого в умовах надзвичайної ситуації. Правові норми в цей період відіграють роль стабілізатора, запобігаючи правовому хаосу та свавіллю.

У періоди активних соціально-економічних реформ, коли відбувається трансформація державного устрою, модернізація економіки, запровадження нових управлінських та правових механізмів, зростає роль регулятивної функції. Вона сприяє впорядкуванню нових відносин, створенню правових механізмів для реалізації реформ, адаптації суспільства до нових умов. Водночас інтегративна функція в цей період відіграє об'єднуючу роль, допомагаючи уникати соціальної поляризації, забезпечуючи єдність правового простору, злагоду та діалог між різними верствами населення.

В умовах демократизації, розбудови інститутів громадянського суспільства, впровадження європейських стандартів особливо актуалізуються виховна та гуманістична функції. Через механізми правової освіти, правопросвітництва, медіа та соціальні ініціативи формується новий тип правової культури – громадянин, який знає свої права, поважає права інших і діє відповідно до норм права. Гуманістична функція у цьому контексті забезпечує домінування людської гідності, верховенства права, пріоритету прав людини як базових цінностей демократичного ладу.

Крім того, у сучасному глобалізованому світі, де важливу роль відіграють інформаційні технології, цифрові інструменти та штучний інтелект, право має адаптуватися до нових викликів. Це породжує потребу в розширенні інформаційної функції, оскільки право повинне бути не лише зрозумілим і доступним, а й ефективно донесеним до кожного суб'єкта – від громадянина до

великого бізнесу – через цифрові платформи та інструменти електронного урядування.

Отже, функції права не є статичними – вони трансформуються, взаємодіють між собою та набувають нового змісту в залежності від актуального соціального запиту. Саме ця здатність до трансформації й робить право дієвим інструментом управління, стабілізації та гуманізації суспільства.

Питання функцій права досліджувалися у працях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як О.Ф. Скакун, Ю. Шемшученко, М.В. Цвік, В.М. Корельський, Г. Харт, Г. Кельзен та ін. Вчені підходять до класифікації функцій права з різних теоретичних позицій, однак загальновизнаним є поділ на основні та спеціальні функції. Проте в контексті сучасних соціальних викликів тема потребує подальшої розробки з урахуванням нових правових реалій.

Функції права – це основні напрямки його впливу на суспільні відносини, що виявляються в досягненні відповідних соціальних цілей. Класично виділяють наступні основні функції:

1. Регулятивна функція полягає в упорядкуванні суспільних відносин шляхом встановлення дозволених, зобов'язальних і заборонених моделей поведінки. Вона має визначальне місце в системі функцій права належить регулятивній функції [2]. Особливості цієї функції полягають передусім у встановленні позитивних правил поведінки, в організації суспільних відносин, координації соціальних взаємозв'язків. Вона має два підвиди – позитивне регулювання (через дозволи) та охоронне регулювання (через заборони).

2. Охоронна функція спрямована на захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів, підтримання правопорядку та безпеки. Необхідність в охороні суспільних відносин існувала завжди й буде існувати доти, поки існуватиме суспільство. Право, як відомо, існувало не завжди, проте з моменту появи воно стає одним із найважливіших засобів охорони суспільних відносин[3]. Особливо актуальною вона є в умовах воєнного стану або соціальних криз.

3. Виховна функція реалізується через формування в громадян правової свідомості, поваги до закону, правової культури. Ця функція тісно пов'язана з правопросвітництвом і освітніми процесами.

4. Інформаційна функція забезпечує донесення правових норм до адресатів, формує уявлення про законні та незаконні дії. Для Української держави, на відміну від інших, західних, держав, характерною специфічною рисою інформаційної функції права є те, що ця функція права спрямована на формування правової інформованості[4].

5. Соціально-контрольна функція полягає у встановленні правових меж поведінки, формуванні моделей соціально схвальної поведінки.

6. Інтегративна функція виражається у здатності права об'єднувати суспільство навколо спільних цінностей, створювати передумови для соціального діалогу.

7. Гуманістична функція зосереджена на захисті людської гідності, прав людини, забезпеченні справедливості.

У сучасних умовах значення окремих функцій права є динамічним і здатним змінюватися залежно від соціально-політичної ситуації. Зокрема, під час воєнних дій або надзвичайного стану на перший план виходить охоронна функція, яка забезпечує правовий порядок, захист територіальної цілісності, безпеку громадян і легітимність дій органів державної влади. У періоди соціально-економічних реформ посилюється регулятивна функція, яка допомагає впроваджувати нові суспільні моделі, економічні механізми та модернізувати правову базу. Водночас інтегративна функція сприяє об'єднанню суспільства навколо нових цінностей, що формуються в процесі змін. У періоди демократизації та розвитку громадянського суспільства особливої актуальності набувають виховна та гуманістична функції, які сприяють формуванню високої правової культури, правосвідомості, поваги до прав людини та гідності особи. Таким чином, право не лише реагує на соціальні виклики, а й активно впливає на їх подолання, відіграючи роль адаптивного механізму в розвитку суспільства.

Функції права є ключовими інструментами забезпечення суспільної стабільності, справедливості та гармонії. Їх комплексна реалізація дозволяє адаптувати правову систему до нових соціальних викликів. Розуміння ролі права у різних сферах життя сприяє формуванню правової держави та розвитку громадянського суспільства. Подальші дослідження мають бути спрямовані на глибше осмислення трансформацій функцій права в умовах глобальних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сутність і функції права. URL: <https://www.info-library.com.ua/books-text-6682.html>.
2. Мотовиловкер Е. Я. Теория регулятивного и охранительного права: монография. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1990. 134 с.
3. Заморська Л. І. Функції права: змістовно-теоретичний аналіз. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2015. № 6. С. 5.
4. Антошина І. В. Інформаційна функція права як основа правової інформованості в Україні. *Lex portus*. 2017. № 1(3). С. 7.

References

1. Sutnist i funktsii prava [Essence and Functions of Law]. <https://www.info-library.com.ua/books-text-6682.html>.
2. Motovilovker, E. Ya. 1990. *Teoriya rehuliatyvnoho y okhranytelnoho prava [Theory of Regulatory and Protective Law]*. Voronezh: Publishing House of Voronezh University.
3. Zamorska, L. I. 2015. "Funktsii prava: zmistovno-teoretychnyi analiz [Functions of Law: Content-Theoretical Analysis]." *Current Problems of National Jurisprudence* 6: 5.
4. Antoshina, I. V. 2017. "Informatsiina funktsiia prava yak osnova pravovoi informovanosti v Ukraini [The Informational Function of Law as the Basis of Legal Awareness in Ukraine]." *Lex Portus* 1(3): 7.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>